

ULUSLARARASI PARASAL SİSTEMDE ALTERNATİF ARAYIŞLAR: DÜNYA PARASININ UYGULANABİLİRLİĞİ

İbrahim AL*

Özet: ABD Doları'nın değerindeki istikrarsızlıklar, onun uluslararası rezerv para olma fonksiyonunu zayıflatmaktadır. Bu nedenle, büyük miktarda dolar rezervine sahip ülkeler bir yandan alternatif çözümler ararken, diğer yandan da rezervlerini çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu çalışmada, uluslararası rezerv para rolünü üstlenecek yeni bir dünya parası yaratılmasının uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Araştırmalar, fikrin politik fizibilitesinin zayıf olduğunu göstermektedir. Dolar değerini koruyabildiği veya ülkeler rezervlerini çeşitlendirebildiği sürece, dünya parası gibi alternatif çözüm arayışları da azalabilir.

Anahtar Kelimeler: Dünya parası, rezerv para, uluslararası parasal sistem, IMF

ALTERNATIVE PURSUITS IN INTERNATIONAL MONETARY SYSTEM: APPLICABILITY OF THE WORLD CURRENCY

Abstract: Instabilities in the value of US Dollars diminishes its international reserve currency function. For this reason, countries which have a large amount of US Dollars reserve both investigate alternative solutions and try to reserve diversification. In this study, we investigate that the practicability of establish a new world currency which will be an international reserve currency. Researches show that politic feasibility of this idea is weak. As long as US Dollar sustains its value or countries may diversity their reserve, alternative solution seeking such as world currency may decrease.

Keywords: World currency, reserve money, international monetary system, IMF

GİRİŞ

Dünya ekonomisinde artan işbirliği ve globalizasyon sürecine rağmen, uluslararası parasal sistemde aynı bütünlüşme sağlanamamıştır. Özellikle milliyetçilik akımları ve ulus-devlet anlayışıyla birlikte ülkelerin kendi milli paralarını kullanmaya başlamışları, uluslararası ticarette ve parasal sistemde karmaşaya yol açmıştır. Bu karmaşanın ortadan kaldırılması amacıyla kurulan Bretton Woods Sistemi, ABD Doları'nı diğer ulusal paralardan ayırarak, onu uluslararası değer standardı ve uluslararası ödemelerde kabul edilen evrensel bir değer haline getirmiştir.

1973 yılında Bretton Woods Sistemi'nin yıkılmasıyla, ülke paraları serbestçe fiyatlanmaya başlamış, çapraz kurlar oluşmuş, sermayenin serbest dolaşımı üzerindeki engeller azalmış, finansal hareketlilik artmış ve kur riski ortaya çıkmıştır (Leblebici Teker vd., 2008: 205). İktisatçılara göre, dünya para sistemindeki ve özellikle para birimlerindeki belirsizlikler, dünya ekonomisindeki dengesizliklerin başlıca nedenleri arasındadır.

Bretton Woods Sistemi'nin temel probleminin açıklanmasında Triffin İkilemi (Triffin Dilemma) önemli rol oynamaktadır. Belçikalı iktisatçı Robert Triffin'e göre ABD'nin sahip olduğu ödemeler dengesi açıklarını kapatmaya çalışması, dünyada likidite sıkışıklığına ve dünya ekonomisinde deflasyonist baskılara yol açmaktadır. Şayet ABD bu açığı kapatamazsa, sistemin öngörmüş olduğu doların altına çevrilebilmesi taahhüdünü yerine getiremez ve bir güven krizi ortaya çıkar (Mundell, 2003: 8). Bu nedenle, sistemin uzun dönemde ayakta kalması imkansızdır ve güven sorunu nedeniyle sistem çökecektir. Triffin, problemin çözülebilmesi için IMF'nin kendi para birimini yaratarak, ülkelerin uluslararası rezervlerini dolar yerine bu para birimi cinsinden tutmasını önermiştir. Triffin'in önerisi, IMF'yi Dünya Merkez Bankası'na dönüştürerek; Keynes'in Bretton Woods anlaşması sırasında teklif ettiği, fakat kabul ettiremediği önerinin gerçekleşmesine imkan tanyacaktır (Müslümov vd., 2002: 7).

Mundell (2001), Bretton Woods sabit döviz kuru sisteminin yıkılma sebeplerinden biri olarak, dünya parasının yaratılmamasını göstermektedir. Sistemin yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan esnek kur sisteminde evrensel bir hesap birimine ihtiyaç duyulduğunu, aksi takdirde sistemin kaosa sürükleneceğini ifade eden Mundell, Bretton Woods sonrası, sistemi böyle bir kaostan kurtaran ve boşluğu dolduran şeyin ABD gibi bir süper gücün parası olduğunu savunmaktadır. Ancak, doların dünya parası rolünü üstlenmesi sınırlı kalmaktadır. Çünkü dolar, bir dünya merkez bankasının yükümlülüğü olarak global para piyasasında meydana gelen likidite sıkışıklığını aşmak ve diğer bankalara likidite sağlamak amacıyla basılmamaktadır (Arestis vd., 2005: 509). Kısacası FED, tüm dünya için son ödeme mercii fonksiyonuna sahip değildir. Ayrıca, ABD'nin dünyanın en büyük borç vereni iken, dünyanın en büyük borç alıcısı durumuna gelmesi, doların değerinde istikrarsızlıklara yol açmakta ve onun dünya parası olma fonksiyonunu zayıflatmaktadır. Mundell'e göre, böyle bir ortamda euro, bir dünya parası olarak orta vadede uygun olsa da uzun vadede uygun bir alternatif değildir.

Mevcut durum, yüksek miktarda dolar rezervi bulunan ülkeleri endişelendirmektedir. Rusya, Çin ve Brezilya gibi ülkeler, bir yandan dolar olarak tuttıkları döviz rezervlerini azaltmaya çalışırken, diğer yandan da dolara alternatif bir dünya parası yaratılmasını önermektedirler. Son zamanlarda Türkiye-Rusya, Türkiye-İran arasında yapılan ve Türkiye-Çin arasında da hazırlık aşamasında olan anlaşmalarla birlikte, bölgesel ticaretlerde her iki ülkenin yerel paralarının kullanılabilmesi imkanı ortaya çıkmıştır. Ayrıca 2008 ve 2009 yıllarında yapılan anlaşmalarla, sırasıyla Rusya-BDT ülkeleri arasındaki enerji alışverişinde rublenin, Latin Amerika ülkelerinin oluşturduğu ALBA¹ ülkeleri arasındaki ticarete ise ABD Doları yerine

* Arş.Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

¹ ALBA (Latin Amerika İçin Bolivarçı Alternatif) Ülkeleri: Venezuela, Küba, Bolivya, Ekvador, Nikaragua, Honduras, Dominik Cumhuriyeti, Antigua-ve-Barbuda, Saint-Vincent-ve-les Grenadines.

“sucre”nin ortak para birimi olarak kullanılması kararları alınmıştır. Bu bölgesel kararlar, uluslararası rezerv para bulundurma ihtiyaçlarını azaltarak, dolar ve euro gibi paraların rezerv para olma fonksiyonunu zayıflatılabilecektir.

Bu çalışmanın amacı, son yıllarda yaşanan küresel mali krizle birlikte daha çok tartışılır hale gelen uluslararası rezerv sisteminin problemini, yeni bir dünya parası ve rezerv çeşitlendirmesi ekseninde tartışmaktır. Bu nedenle çalışmada, öncelikle global para, uluslar üstü para, süper rezerv para gibi adlarla da anılan yeni bir dünya parası yaratılması fikrine ilişkin tartışmalar incelenmekte ve bu fikrin uygulanabilirliğine tartışılmaktadır.

Çalışma, altı bölüm olarak organize edilmiştir. İkinci bölümde, dünya parası yaratma fikrinin doğuşu ve dünya parasının yaratılması süreci kısaca irdelenmiştir. Dünya parasının yaratılmasına ilişkin farklı görüşlerin incelendiği üçüncü bölümü, dünya parasının muhtemel yararlarının ele alındığı dördüncü bölüm takip etmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde, dünya parasının uygulanabilirliğine değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

DÜNYA PARASI FİKRİNİN DOĞUŞU VE DÜNYA PARASININ OLUŞTURULMASI

Dünya parası yaratılması fikri, Mundell’in 1968 yılında Amerikan Kongresi Ekonomi Komitesi Uluslararası Parasal Sistem Alt Komitesi için yaptığı “A Plan for a World Currency” başlıklı sunumuyla beraber literatürde tartışılmaya başlanmıştır. Mundell (2003)²e göre, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası parasal sistemdeki en büyük problem bir dünya parasının olmayışıdır ve sistemi kurtarmanın çaresi de bir dünya parasının yaratılmasıdır. Bu nedenle, dünya parası yaratılıncaya kadar yapılan düzenlemeler daima ikinci en iyi çözüm olarak kalacaktır.

Bununla birlikte, dünya parası fikrinin temelinde Klasik iktisatçıların rolü de göz ardı edilmemelidir. W. Bagehot’un ticaretin her yerde aynı olduğu ve dolayısıyla tüm alış verişlerde ve borçlanma-borç ödeme işlemlerinde kullanılan maddelerin de evrensel olarak aynı olması gerektiği düşüncesi, J.S. Mill ve S. Jevons tarafından da kabul edilmiştir (Bordo ve James, 2006: 2). Bu bağlamda Mill, 1878 yılında yayınladığı “Principles of Political Economy” adlı eserinde tüm ülkelerin aynı paraya sahip olması varsayımını yapmış ve bunun bir gün gerçekleşeceği ifade etmiştir (Bonpasse, 2008: 151). Ayrıca Mill, hemen tüm uygar devletlerin kendi ulusal paralarını kullanmalarını da “barbarlık” olarak nitelendirmektedir. Ortak para alanlarındaki istikrar politikasından ziyade, paranın değişimi ve döviz kuru oynaklıklarının yaratacağı maliyetler üzerinde duran Mill, bu maliyetlerin para sayısı ile doğru orantılı bir şekilde artacağını belirtmektedir (Mundell, 1961: 662).

Dünya parası yaratılması fikri, birçok ülke tarafından uluslararası parasal konferanslarda pek çok kez gündeme getirilmiş ve bu öneri, daima dönemin ekonomik süper gücü olan ülke tarafından itirazla karşılanmıştır. Çünkü süper güç olan ülke, dünya parasını kendi parasının gücüne bir tehdit unsuru olarak görür ve bu gücün yeniden dağıtılmasını istemez. Nitekim dünya parasının yaratılması, 1941 yılında II. Dünya Savaşı sonrası yıkılan ekonomilerin yeniden yapılandırılması ve yeni bir uluslararası parasal sistemin oluşturulması çalışmalarında da gündeme getirilmiştir. Harry Dexter White liderliğindeki Amerikan Heyeti “unitas” adı verilen bir dünya parasının yaratılmasını, Keynes liderliğindeki İngiliz Heyeti ise “bancor” adı verilen bir global parayı da içeren global kliring birliğinin oluşturulmasını önermişlerdir. Her iki ülkenin planlarındaki paralelliğe rağmen, ABD’deki yaklaşan seçimler ve doların gücünün kaybedileceği endişesi, bu planların uygulanmasına fırsat vermemiştir (Mundell, 2003: 3).

Dünya parası fikrini ortaya atan Mundell, dünya için tek bir para yaratılmasını önermemiştir. Bu nedenle Friedman’ın kendisi hakkında yaptığı “tek dünya parası” eleştirisini de kesinlikle kabul etmez. Mundell (2002), ülkelerin ulusal paralarını yurt içi ekonomik amaçlar için kullanmaya devam ettikleri, fakat bu paralar ile dünya parası arasında tam bir konvertibilitenin sağlandığı paralel bir para sisteminin yaratılması önermektedir. Bu modele en uygun örnek ise, 1922 yılında kurulan ve 1999 yılında sona eren Belçika-Lüksemburg para birliğidir. Bu para birliğinde iki ülkenin frankları aynı anda dolaşımda olmuş ve bir birbirleriyle başa baş değiştirilebilmişlerdir. Ancak para politikasının uygulanması Belçika Merkez Bankası tarafından yürütülmüş, Lüksemburg bağımsız bir para politikası uygulanamamıştır.

İşte bu noktadan hareketle, önemli paralar arasında döviz kuru marjının daraltılması ve kısaca DEY adı verilen dolar, euro ve yenden oluşan bir kur sepetinin oluşturulmasının ardından, “intor” adı verilen global bir para yaratılmalıdır. İntor, ortak bir global paradır; ancak tek para değildir. Ülkeler, para kurulu sisteminin ilkeleri çerçevesinde parasını intora sabitlemelidirler. Sisteme giriş zorunlu değildir, fakat sisteme katılan ülkeler para politikalarının ödemeler dengesince belirlenmesine izin vermek zorundadırlar (Mundell, 2003 : 29-30). Ancak para kurulu sistemi², egemenlik sembolünün yitirilmesi, senyoraj kaybı, bağımsız para politikasının yürütülememesi, merkez bankasının son ödeme mercii fonksiyonunun ortadan kalkması ve mali hazırlık gerektirmesi gibi nedenlerle eleştirilmektedir (Dornbusch, 2000: 2).

Sistemin temelinde, para basımını gerçekleştirip, para politikasını yürütecek uluslar üstü bir parasal otorite yatmaktadır. Parasal otoritenin karar verme komitesi, katılımcı ülkelerin temsilcilerinden oluşturulabilir; oy gücü ise, katılımcı ülkelerin GSYİH’leri oranında belirlenebilir ve bu periyodik zamanlarda yeniden düzenlenebilir. Ayrıca, senyoraj gelirleri de ülkeler arasında bu oy oranlarında dağıtılabilir. Son ödeme mercii, bu sistemde de mevcuttur ve bu fonksiyonu uluslar üstü otorite yerine getirmektedir. Ancak alınan kararların tek bir ülkenin değil, sistemin bütününe faydasına olması gerektiğinden, karar almada ve uygulamada zorluklarla karşılaşılabilir (Starr, 2006: 626).

Örneğin, iyi organize edilmiş bir uluslararası parasal konferansın ardından oluşturulan IMF Governorlar Kurulu tarafından belirlenmiş G3 açık piyasa komitesi, fiyat istikrarı sağlamak amacıyla her yıl ne kadar intor basılacağına karar verebilir. İdeal

² Para kurulu sistemi, döviz rezervi karşılığında sabit bir kur üzerinden ulusal para çıkarılmasını öngörmektedir. Böylece parasal otoritenin para arzı üzerindeki kontrolü ortadan kalkmaktadır.

olan, her ülkenin para birimini yeniden tanımlamasıdır. Bu sistemde her ülke ulusal simgelerini kullanmaya devam edebilir. Ayrıca, yurt içinde para talebinin %75'i yerli intorla, %25'i ise uluslararası intorla karşılanmalıdır (Mundell, 2001: 29). Böylece, paranın ulusal bir sembol olduğu ve ülkelerin senyoraj kaybına uğrayacağı eleştirilerine de bir cevap verilmiş olmaktadır.

DÜNYA PARASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Dünya parası konusundaki tartışmalar arasında bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bazı araştırmacılar dünya parasının yaratılabileceğini ifade ederken, bazıları ise bunun politik fizibilitesinin bulunmadığını; alternatif olarak, ortak para alanları yaratılmasını veya belirli paralar arasında ortak bir sistemin uygulanmasını önermektedirler. Aşağıda, dünyada ortak bir para yaratılmasına yönelik literatürdeki tartışmalara yer verilmektedir.

Dünya Parasını Destekleyenler

Dünya parası fikrini savunanların başında, 1999 yılında Nobel Ekonomi Ödülü'nü alan Robert Mundell gelmektedir. Euronun fikir babası olarak nitelendirilen ve eurodan hareketle bir dünya parası fikrini ortaya atan Mundell, AB ülkelerinde uygulanan ortak para sisteminin genelleştirilemeyeceği yönündeki eleştirilere katılmamaktadır. Şöyle ki, Mundell (2003), ABD ile AB arasında çok büyük farklar bulunduğu ve bu nedenle parasal bir birliğin oluşturulamayacağı düşüncesini benimsemeyerek; dolar, euro ve yen alanları arasındaki benzerliklerin Avrupa Para Birliği içindeki 12 ülkeden daha fazla olduğuna inanmaktadır. Çünkü bu alanlar geleneksel olarak düşük enflasyon oranlarına sahiptir. Ancak Mundell'in iki önemli endişesi vardır. Birincisi, global paranın global bir yönetimi gerektirmesidir. İkincisi ise, ülkelerin global paranın ikamelerini yaratma çabalarıdır. Bu nedenle, ikamelerin yaratılması konusunda ciddi önlemler alınmalıdır.

Cooper (2006), dünya ekonomisinin çekirdeği olarak gördüğü Amerika, Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş ülkeler için ortak bir para oluşturmasını önermektedir. Hatta, bazı OECD üyesi ülkeler de paralarını bu anahtar paraya bağlayabilirler. Bu bağlamda Keynes'in uluslararası merkez bankası parası için önerdiği "bancor", eski Roma dönemi para birimi olan "crown", "dirham" ya da "ena" (Europe, Nippon-Japonya, America) isim olarak kullanılabilir. Euroda olduğu gibi, ülkeler banknotlarda kendi ulusal simgelerini kullanmaya devam edebilirler. Önemli olan nokta, paranın diğerine katı sabit döviz kurundan tam konvertibil olması ve elektronik ödemelerin bu para ile yapılmasıdır.

Furceri (2007) ise, dünya ortak para alanının yaratılması zannedildiği kadar ütopyik olmadığını; bunun kanıtının ise, parasal alanlar ve ülke grupları arasındaki mevcut konjonktür dalgalanmalarındaki eşleşmenin giderek artması, enflasyon oranlarının düşmesi ve gruplar arasındaki enflasyon farkları standart sapmaların azalması olduğunu ifade etmektedir. Böylece bu alanlar ve ülkeler zamanla daha benzer hale gelmektedir.

Ülke gruplarına göre konjonktür dalgalanmadaki eşleşme ve enflasyon farklarının yer aldığı Tablo 1 incelendiğinde, dünyada konjonktür dalgalanmaları eşleşmesinin ortalaması 1993-2005 döneminde 0.30 iken, 1995-2005 alt döneminde 0.48'e düşmüştür. Bu durum gün geçtikçe dünyadaki ülke gruplarının giderek birbirlerinin konjonktür dalgalanmalarından daha fazla etkilendiğini gösterir. Bunun yanı sıra, enflasyon farklarının ortalaması ve standart sapması düşmüş ve böylece dünyada daha düşük bir enflasyon yaşanırken, ülke grupları arasındaki enflasyon farkları da azalmıştır. Kısacası dünya gün geçtikçe daha fazla globalleşmekte ve bu çerçevede ülke grupları arasındaki farklar azalmakta ve etkileşim artmaktadır.

Tablo 1: Ülke Gruplarına Göre Konjonktür Dalgalarındaki Eşleşme ve Enflasyon Farkları

	<i>Konjonktür Dalgaları Eşleşmesi</i>		<i>Enflasyon Farkları</i>	
	1993-2005	1999-2005	1993-2005	1999-2005
Afrika	0.53	0.54	31.08	18.36
Asya ve Pasifik	-0.66	-0.47	6.27	5.19
Bağımsız Devletler Top.	0.84	0.89	337.93	20.72
Avrupa Para Birliği	0.47	0.59	2.82	2.40
Avrupa	0.62	0.96	8.07	3.86
Orta Doğu	0.02	0.41	7.30	8.35
ABD	0.19	0.60	1.93	1.98
Amerika	0.76	0.98	20.58	10.19
<i>Ortalama</i>	0.30	0.48	52.00	8.88
<i>Standart Sapma</i>			115.96	7.17

Kaynak: Furceri, 2007: 32.

Arestis vd. (2005), finansal serbestleşmenin finansal globalizasyon için gerek, ancak yeter şart olmadığını savunmaktadır. Yeter şart ise, dünya çapında ortak bir para ve onu yönetecek uluslar üstü bir otoritenin varlığıdır. Finansal globalizasyon terimi, dünyadaki birçok ülkenin finansal piyasalarının tek bir piyasa olarak birbirine entegrasyon sürecini ifade etmektedir. Farklı derecelerde konvertibiliteye sahip çeşitli paraların varlığı, uluslararası finansal piyasalara girişte ülkeler arasında eşitsizliğe ve böyle bir entegrasyonun engellenmesine yol açmaktadır. Dolarisasyon veya para kurulu uygulansa bile bu problem çözülememektedir. Çünkü konvertibilite derecesi döviz rezervine ve nihayetinde ihracat gelirlerine bağlıdır. Dolarizasyon ve para kurulu ihracat gelirlerinin artmasını öngörmesine rağmen, ihracat gelirleri artmadıkça yerel varlıkların uluslararası pazarlanabilirliği de değişmemektedir. Yani para kurulu veya dolarizasyon, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin paralarının uluslararası kredibilitesini artırmamakta ve uluslararası kredi piyasalarına girişlerini kolaylaştırmamaktadır. Oysaki gelişmiş ülkeler bu piyasalardan rahatça borçlanabilmektedir. Kısacası, tek paranın olmayışı, finansal globalizasyonu veya entegrasyonu engellemesinin yanı sıra, piyasaları ayırmakta ve böylece eşitsizliğe yol

açmaktadır. Bu durum, dünya çapında ortak paranın ve bu problemleri çözebilecek uluslararası finansal kurumun kurulması gerekmektedir.

Stiglitz (2003), global finansal sistemdeki başarısızlığın temelinde global rezerv sistemi bulunduğunu ifade etmektedir. Mevcut rezerv sistemi, son ödeme fonksiyonunu yerine getirmesi için ABD'nin sürekli cari açık vermesini gerektirmektedir. Ayrıca global rezerv sistemi tasarrufları gelişmemiş ülkelere yönlendirmesi gerekirken, aksine gelişmiş ülkelere yönlendirmektedir. Bu nedenle de yaşam standartları zaten yüksek olan ülkeler global anlamda yeteri kadar talep yaratamamaktadırlar. Stiglitz, alternatif çözümün Keynes'in "global dolar" dediği, yani daha bilinen adıyla SDR'nin yeni global para olarak kullanılması olduğunu ifade etmektedir. Ülkeler bu paraları rezerv olarak kullanabileceği gibi, bunları diğer uluslararası rezerv paralarla değiştirebilirler. Sistem gelişmiş ülkeler arasında tam bir uzlaşa sağlanmaksızın bile uygulanabilir. En gelişmiş ülkelerin yeni SDR'yi bir tür global paranın olarak kabul etmesi yeterlidir. Stiglitz, bunun sağlanacağına inanmakla birlikte, sistemin uygulamaya konulmadan önce çözülmesi gereken problemlerine de işaret etmektedir.

Dünya parası hakkındaki tartışmalar akademisyenler arasında yaygın olduğu kadar, politikacılar ve merkez bankası başkanları gibi uygulamacılar arasında da yaygındır. Örneğin IMF Başkanı Strauss-Kahn, yeni küresel para biriminin SDR'den türetilebileceğini ifade ederek, bunun bir sepet olabileceğini, küresel dünyada yerel bir çözüm düşünülmemeyeceğini belirtmektedir (Hürriyet, 01.11.2009).

SDR lehinde bir diğer öneri de Çin Merkez Bankası Başkanı tarafından gündeme getirilmiştir. Zhou Xiaochuan, mevcut dolar ağırlıklı parasal sistemi eleştirmekte, mevcut krizin başlamasını ve dünyaya yayılmasını bugünkü uluslararası parasal sistemin doğasındaki kırılganlık ve sistemik risklerin yansımaları olarak değerlendirmektedir. Xiaochuan, mevcut sistemi değiştirmek için, 1969 yılında IMF tarafından sabit döviz kuru rejimini desteklemek amacıyla ortaya çıkarılan ve 1970'lerde önemini kaybeden SDR'nin rolünün artırılmasını önermektedir. Bu öneri, SDR'nin değerini belirleyen ve dolar, euro, yen ve sterlinden oluşan para sepetinin bütün büyük ekonomilerin paralarını da içine alarak genişletilmesini, SDR ve diğer paralar arasında bir mahsup sisteminin kurulmasını ve böylece SDR'nin uluslararası ticarete ve finansal işlemlerde kullanılabilmesini gerektirmektedir (Anderlini, 2009).

Oysa ki, döviz rezervleri ancak döviz piyasasına müdahalede kullanılacak şekilde likit olurlarsa, yani piyasada kullanılabilirlerse işe yarar. SDR temelli mevduat ve krediler mevcut olduğu takdirde, bankalar SDR'yi kullanmayı tercih edebilirler. Ancak, 1970'li yıllarda böyle bir girişimde bulunulmuş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu tür SDR temelli bir sistemin oluşması için Çin, Brezilya, Rusya gibi sistemi değiştirmek isteyen ülkelerin, SDR cinsi bonolar çıkartması ve bu bonolara da talep gelmesi gerekmektedir. Ayrıca SDR temelli ve likit bir döviz piyasası da kurulmalı ve döviz sıkıntısı olan dönemlerde IMF'nin de piyasaya SDR çıkartmaya hazır olmalıdır. Bu olgular ise ancak çok uzun zamanda ve yüksek maliyetle gerçekleşebilir (Gökçe, 2009).

Mevcut sistemin değişmesini isteyen diğer bir ülke ise Rusya'dır. Rusya, 2009 yılında Londra'da yapılan G-20 zirvesinde globalizasyon sürecini yöneten bir sistemin tesis edilmesini ve uluslar üstü rezerv para ya da süper rezerv para yaratılmasını önermiştir. Bu çerçevede, SDR'nin süper rezerv para olarak dünya tarafından tanınması için gerekli önlemlerin alınmasının ve bu süreçte IMF'nin rolünün yeniden değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir (Marshall, 2009: 8).

Rusya'nın önerisine benzer bir öneri de Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'den gelmiştir. Nazarbayev, uluslararası finansal krizle savaşmak için bölgesel güçlü paralara endekslenmiş bir uluslar üstü para birimi, uzun vadede ise Dünya Parası Emisyon Merkezi, Dünya Parası Anti-Monopol Komitesi ve Dünya Serbest Ticaret Komitesinin oluşturulmasını önermektedir. IMF'nin de dünya parasına geçişi sağlayabilecek tek kurum olduğu düşünülmektedir (Aitimova, 2009: 2).

Dünya Parasına Karşı Çıkanlar

Dünya parasını savunanlar olduğu gibi, bu fikre karşı çıkanlar da mevcuttur. Örneğin Friedman (2001), tek dünya parası fikrini ucube bir yaklaşım olarak görmekte ve şiddetle eleştirmektedir. Friedman'a göre, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında altın, hiçbir politik otoritenin kontrolünde bulunmaması nedeniyle görünüşte bir dünya parası olarak hizmet etmiştir. Ancak, altın standardı en başarılı olduğu dönemde bile, döviz kurunun dışsal istikrarı ile fiyat seviyesinin içsel istikrarı arasındaki çelişkiyi giderememiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde döviz kurları istikrarlı olmasına rağmen, fiyatlarda ve ekonomik yaşantıda büyük istikrarsızlıklar meydana gelmiş; savaş sonrası ortaya çıkan esnek kur rejiminde ise, döviz kurlarında daha fazla istikrarsızlık yaşanmasına rağmen, dünya ticaretinde, sermaye yatırımlarının serbest dolaşımında ve iç ekonomik istikrarda önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Ayrıca Friedman, altın standardında ülkelerin ulusal paralarını altına sabitlemekten vazgeçebilme opsiyonuna sahip olduğunu; ancak euro ve Mundell'in dünya parası fikrinin böyle bir opsiyonu içermediğini savunmaktadır.

Friedman, euroyu örnek alarak bir dünya parası yaratılabileceği görüşüne de ihtiyatlı yaklaşmaktadır. Friedman (2001), Avrupa Birleşik Devletleri hayalinin euroyu kabul eden ülkelerin ulusal paralarındaki sınırlamayı kabulüne dayandığını; ayrıca, Avrupa ülkeleri arasındaki kültürel benzerlikler ve bağlar nedeniyle bunun makul bir hayal olduğu ifade etmektedir. Oysaki dünya ölçeğinde böyle bir benzerlik ve bağ yoktur. Çoklu parasal alanlar arasında rekabetin önemli olduğunu ve önemli yaralar sağladığını ifade eden Friedman'a göre, euro da bu rekabetin yararlarından biridir. Ancak euro, dünya ölçeğinde çok ülke ile yönetilen bir paranın nasıl işleyeceğini gösteremez. Bu nedenle Mundell'in euronun başarısı hakkında yaptığı değerlendirmeler için henüz erkendir ve onun nasıl işlediğini görmeden çok kapsamlı bir düzenlemeye gidilmemelidir.

Mundell (2001) ise, dünya parasından kastının tek bir dünya kağıt parası sisteminin değil, ulusal paraların da kullanımda olduğu paralel bir sistemin olduğunu; Friedman'ın aradaki farkı göremediğini ifade etmektedir. Ayrıca Mundell, tek bir kağıt dünya parası sisteminin istikrarsız olacağını ve nihayetinde bu sistemin çökeceğini; hatta, böyle bir sistem yaratma düşüncesinin Friedman'ın öngördüğünden bile daha kötü sonuçlar verebileceğini belirtmektedir. Çünkü, böyle bir durumda her ülke senyoraaj geliri elde etmek için kendi parasını basacaktır. Nitekim, altın standardının başarısızlığa uğramasının nedeni de budur. Enflasyonist savaş politikalarının sonucunda merkez bankalarının kağıt para basmaları, altını istikrarsız hale getirmiştir. Şayet, tek dünya kağıt parası yaratılırsa, merkez bankaları senyoraaj ve güç kazanmak için ulusal parayla dünya parasını yer değiştirmek isteyeceklerdir. Bu durumu engelleyici yasaklar konulmazsa sistem yıkılmaya mahkumdur.

Rogoff (2001), yakın gelecekte bir dünya parasına ulaşma amacını cazip bulmamakta ve bu sürece ihtiyatlı yaklaşmaktadır. Rogoff, ekonomik açıdan en azından üç ya da dört paranın kullanılmaya devam etmesini uygun bulmaktadır. Bu bağlamda, tek dünya parası konusunda aşağıdaki eleştiriler ileri sürülmektedir:

- Öncelikle global bir merkez bankası oluşturulsa bile, politik nedenlerden ötürü yönetimde problemlerle karşılaşılabilir.
- Global bir merkez bankasını kontrol edecek global bir hükümet yoktur.
- Modern merkez bankacılığı, bir dünya parasının henüz belirsiz faydaları adına terk edilemez.

Ayrıca dünya parasını mantıklı olarak bulan, ancak yakın gelecekte uygulanabilirliği konusunda olumsuz fikirlere sahip olanlar da mevcuttur. Jacobs (2008), dünya parasının global finansal yönetimde mantıklı bir adım olduğunu, ancak yaşanan deneyimlerin bugün tüm dünyayı saran finansal istikrarsızlığın yıkıcı dalgasından daha kötü bir krizle karşılaşılacakça dünya parasının yaratılması yönünde radikal bir adımın atılmayacağına inanmaktadır. Eichengreen ve Sussman (2000), 2020 yılına kadar dünya parası ya da dolar, euro ve yenden oluşan üç bölgesel para alanı arasında ortak bir sistemin uygulanması mümkün görünmemektedir.

Schmukler (2006), dünya parasının temel argümanı olan döviz kuru belirsizliğinin ortadan kaldırılmasının mevcut katı para düzenlemelerde bile tamamıyla sağlanamadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu argüman zannedildiği kadar önemli olmayabilir. Ayrıca dünya parasının uygulanma olasılığını da değerlendiren Schmukler, kısa ve uzun dönemde bir dünya parasının yaratılması pek mümkün görmemekte ve bu görüşünü üç noktada özetlemektedir. Birincisi, dünya parası üzerinde bir fikir birliği henüz oluşmamıştır. İkincisi, farklı rejimler arasında fayda-maliyet analizi yapıldığında sabit kur rejiminin lehine kanıtlar yoktur. Üçüncüsü ise, gelişmiş ülkelerin kredibiliteler kazanma ihtiyacı olmadığı için gelişmekte olan ülkelerle böyle bir düzenleme içine girme ihtimali düşüktür.

DÜNYA PARASININ MUHTEMEL YARARLARI

Dünya parasının yaratılması süreci ve uygulanabilirliği yönünde tartışmalar söz konusu olsa da, dünya parasına geçişle birlikte, tüm dünya ekonomisinin bundan yararlı çıkacağı konusunda görüş birliğinin sağlandığını ifade etmek mümkündür. Dünya parasına geçişle "elde edilebilecek muhtemel yararlar", genellikle kur riski, rezerv biriktirme ihtiyacı ve belirsizliklerin ortadan kalkması ile ilgilidir.

Döviz Kuru Riskinin Ortadan Kalkması

Dünya parasına geçişle birlikte ulusal paralar arasındaki döviz kurları ortadan kalkar. Döviz kurlarının ortadan kalkması, uluslararası ticaretteki döviz kuru riskini ve paralar arasındaki değişim maliyetlerini azaltır (Moore, 2004: 635). Bu durum, bir yandan uluslararası ticarete büyük ilerlemelere yol açarken, diğer yandan döviz kuru riskinden korunmak için yapılan hedging ihtiyacını da son verir. Dolayısıyla uluslararası ticarete önemli maliyet avantajları ortaya çıkar.

Döviz Rezervi Biriktirme İhtiyacının Ortadan Kalkması

Greenspan (1999), döviz rezervi yönetimi sorunun çözümünün, ancak rezerv biriktirme ihtiyacının olmadığı bir ekonomiyle mümkün olabileceğini belirtmektedir. Böyle bir ekonomiye ise iki şekilde ulaşılabilir. Birincisi, dünya parasının kullanılmasıdır. İkincisi ise, tam olarak bağlı kalınan ve fonksiyonunu yerine getiren değeri endekslenmiş dalgalı kur rejiminin uygulanmasıdır.

Ekonomik Verilerin ve Fiyatların Daha Sağlıklı Değerlendirilmesi

Dünya parasının cazibesini, herhangi bir anda fiyat karşılaştırmalarının çok çabuk ve basit yapılabilmesine imkan vermesidir (Bordo ve James, 2006: 396). Ayrıca, ülkeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği daha iyi anlaşılabilir. Oysa ki mevcut sistemde, farklı döviz kurları gelir adaletsizliğini adeta bir peçe gibi örter (Moore, 2004: 635).

Ödemeler Bilançosu ve Cari Açık Probleminin Azalması

Her ülke uluslararası ödemeler bilançosu dengesini sağlamak zorundadır. Eğer bir ülke cari açık verirse, ulusal parası değer kaybeder ve hatta para krizine sebep olabilir. Bu durum, tüm ülkeleri tehdit eder. Oysa ki ülkeler tek para birliğine katılırsa, döviz kuru ve böylece para krizi riski içermediği için, her hangi bir ülkenin ticaret açığı problem olmayacaktır (Bonpasse, 2009: 166). Ödemeler bilançosu veya cari işlemler dengesi problemi, esasında birden çok para birimi kullanmasından kaynaklanır. Para birliğini üye ülkeler veya eyaletler arasında hiçbir zaman ödemeler bilançosu problemi yaşanmaz (Yılmaz, 2005: 285).

DÜNYA PARASININ UYGULANABİLİRLİĞİ

Öncelikle belirtmek gerekir ki, dünya parası konusu iktisadın olduğu kadar politik iktisadın da konusudur. Konu incelenirken, dünyadaki iktisadi gelişmelerin yanı sıra, siyasi gelişmeler de dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, dünya parası ihtimali

değerlendirildiğinde, iki senaryo ortaya çıkmaktadır. Birincisi, ABD'nin dünya parasına onay vermesi; ikincisi ise onay vermemesi durumudur. ABD'nin onay vermesi durumunda, dünya parasına geçiş kolaylıkla sağlanabilir. Mundell'in ortaya koyduğu çözüm doğrultusunda, IMF tarafından yönetilen SDR temelli fiili bir uluslararası rezerv paranın yaratılması mümkündür.

ABD'nin onay vermemesi durumunda ise, IMF gibi uluslararası bir kurum bünyesinde bir dünya parası yaratılmaz. Çünkü mevcut karar alma mekanizması ve oy hakları itibarıyla, ABD'nin tüm kararları veto hakkı bulunmaktadır. Her ne kadar yaşanan son ekonomik krizden GOÜ'ler GÜ'lere göre daha az yara alarak çıkmış ve bunun sonucunda IMF nezdinde GOÜ'ler daha fazla temsil edilmesi kabul edilmişse bile, GOÜ'lerin mevcut karar alma mekanizmasını etkilemesi mümkün değildir. Uluslararası rezervlerin yaklaşık 2/3'sinin dolar olarak tutulduğu günümüzde, ABD'nin başka bir uluslararası rezerv fikrine sıcak bakmaması kuvvetle muhtemeldir. Senyoraj gelirlerinden ziyadesiyle faydalanan bir ülkenin, bu gücünü paylaşması söz konusu olamaz.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, dünya parasının herhangi bir ülke tarafından basılmayan, uluslararası bir kurumun denetiminde ve değeri dört veya beş paranın oluşturduğu bir sepet tarafından belirlenen para özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Günümüzde bu özelliklere sahip tek alternatif ise SDR'dir. Nitekim, SDR temelli bir paranın yaratılması, özellikle Rusya ve Çin tarafından gündeme getirilmiştir. ABD'nin büyük cari açıkları nedeniyle doların değerinin düşmesi endişesi, bu ülkeleri çözüm için bir yandan dünya parası gibi alternatif önerilere yöneltirken, diğer yandan da rezerv para çeşitlendirmesi arayışına itmektedir. Bu amaç çerçevesinde Rusya, rezervlerinin bir bölümünü euroya çevirmiş, Çin ise henüz bunu başaramamıştır. Soğuk savaş döneminin sona ermesine rağmen, Rusya ve Çin'in ABD'nin süper güç olmasından duydukları rahatsızlığın da bu önerilerin diğer nedeni olabilir.

SDR temelli bir para, hem iyi bir alternatif olabilecek hem de değeri, para sepetine göre belirlendiğinden ülkelerdeki krizlerden fazla etkilenmeyecektir. Ancak SDR'nin rezerv para olarak kabul görmesi için, merkez bankaları arasında kullanılan bir hesap birimi olmaktan kurtarılması ve uluslararası ticarete de kullanılan fiili para haline getirilmesi gerekmektedir.

SDR, dünya parası olma yolunda bazı dezavantajlara da sahiptir. Cohen (2009), 250 milyarlık yeni SDR basımında bile, toplam rezervler içinde SDR'nin payının % 5'ten daha az olacağını; dolayısıyla SDR'nin yeterince ve daha esnek olarak arz edilebilip edilemeyeceğini ve daha da önemlisi hangi kurumun onu yöneteceğini sorgulamaktadır. Belirtmek gerekir ki, arkasında etkin bir yönetim olmaksızın SDR temelli ya da yeniden yaratılmış başka bir dünya rezerv parasının en düşük düzeyde bile kredibiliteye sahip olamayacağı açıktır. Frankel (2009) ise, SDR temelli para birimini bir ülke ya da bölgenin resmi para birimi olarak kullanmaksızın; dolar, euro ve yen gibi diğer rezerv paralarla rekabet edebilme şansını zayıf görmektedir. Gelecek 10 yılda da dolar ve euronun hakimiyeti sürecek; ancak, büyük ölçüde tek rezerv paraya dayalı sistem, gelecekte yerini çoklu rezerv sistemine bırakacaktır. Ayrıca, dolardan sonra euronun da rezerv para olarak kullanılması, SDR'nin rezerv para haline gelmesi için diğer bir engeldir. Zira ABD gibi, artık AB de elde ettiği senyoraj gelirini kaybetmek istemeyecektir. Mevcut oy hakları dikkate alındığında, IMF'nin karar alma mekanizmasında zaten tek başına veto gücüne sahip ABD'nin muhalefetine AB de eklenmiştir.

Doların hakimiyetindeki uluslararası rezerv sisteminin sorunlarının giderilmesi konusunda diğer bir alternatif, uluslararası rezerv çeşitlendirmesidir. 4-5 rezerv paraya dayanan çoklu rezerv sistemi, tüm sistemin tek bir ülke ekonomisine bağlılığını ortadan kaldıracaktır. Bunun içinde euro örneğindeki gibi, iktisadi birliklerin ortak para birimi kullanılarak yeni uluslararası rezerv paralar yaratmalıdır. Rezerv çeşitlendirmesinin sağlandığı veya doların değerini koruduğu bir ortam, alternatif çözüm arayışlarını da yavaşlatacaktır.

Dünyadaki rezerv para kullanım oranlarının verildiği Tablo 2 incelendiğinde, şu üç husus dikkati çekmektedir: Birincisi, geçen on yıllık süreçte, euronun toplam rezervler içindeki payı giderek artmasına rağmen, rezerv para olarak kullanımı dolara göre çok düşük düzeydedir. Nitekim, 2009 yılında euronun toplam rezervler içindeki payı %27,5'tir. Buna karşın, doların toplam rezervler içindeki payı ise % 62,8'tir. ABD'nin rezerv miktarının çok düşük olduğu dikkate alındığında, diğer ülkeler tarafından doların euroya göre daha çok tercih edildiği söylenebilir. Zira euronun euro alanı dışında kalan ülkeler tarafından kullanılma oranı toplam rezervlerin yaklaşık % 10'u kadardır. İkincisi, mevcut payları itibarıyla İngiliz Sterlini, Japon Yeni ve İsviçre Frankı'nın toplam rezerv paralar içindeki payı çok düşüktür. Yakın gelecekte de tek rezerv para olarak kabul edilmesi de güç görünmektedir. Son olarak, gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ) toplam rezervler içindeki payı gün geçtikçe artmakta ve dünyadaki toplam rezervlerin % 62,3'ü bu ülkelere ait bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni, son yıllarda yaşanan krizlerin etkisiyle birlikte bu ülkelerin yabancı yatırım çekebilmek için rezerv biriktirmeye yönelmesidir. Böylece ülke riski azaltılmaya çalışılmaktadır.

Tablo 2: Rezerv Para Kullanım Oranları, 1999-2010 Dönemi, (%)

	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10*
ABD	71.0	71.	71.	67.	65.	65.	66.	65.	64.	64.	62.0	61.2
Doları	1	5	0	7	9	9	4	1	1			
Euro	17.9	18.	19.	23.	25.	24.	24.	25.	26.	26.	27.5	26.9
	2	1	7	1	8	0	1	3	5			
İngiliz Sterlini	2.9	2.8	2.7	2.8	2.7	3.3	3.6	4.3	4.6	4.1	4.3	4.0
Japon Yeni	6.4	6.1	5.0	4.3	3.9	3.8	3.6	3.0	2.9	3.1	3.0	3.6

İsviçre Frankı	0.2	0.2	0.2	0.4	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1
Gelişmiş Ülkeler	62.2	62.	60.	58.	57.	54.	49.	44.	37.	36.	37.7	34.4
GOÜ'ler	37.8	37.	40.	41.	42.	45.	51.	56.	62.	63.	62.3	65.6
		9	0	1	5	6	0	0	7	1		

Kaynak: www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/cofer.pdf

*2010 yılı 3.çeyrek verileri dikkate alınmıştır **Oranlar yazar tarafından hesaplanmıştır.

Mevcut rezerv sistemi dikkate alındığında, tek paranın ön planda olduğu ve bu nedenle sistemin tek ülke ekonomisine bağımlı hale gelmesine yol açtığı ve bu ülkenin senyoraj gelirlerinden de önemli yaralar elde ettiği söylenebilir. Ülkeleri de alternatif arayışına iten hususlar bunlardır. Nitekim, yüksek döviz rezervlerine sahip ülkeler rezervlerinin değer kaybetmesini istememekte, diğer ülkeler de senyoraj gelirinden daha fazla pay almak istemektedirler. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, euronun da rezerv para olarak kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum, bir yandan yüksek rezervlere sahip ülkelere rezerv çeşitlendirmesi imkanı verirken, diğer yandan dünya senyoraj gelirlerinin de biraz daha tabana yayılmasına yol açtığı düşünülebilir.

Ancak son yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte, Avrupa Merkez Bankası'nın ülkelere yeteri kadar likidite sağlamaması ve birkaç üye ülkenin yaşadığı ciddi ekonomik problemler AB'nin ve euronun geleceğini sorgulanır hale getirmiştir. Her ne kadar Almanya ve Fransa'nın bir araya gelerek her ne pahasına olursa olsun euroya sahip çıkacaklarını deklare etmiş olsalar da euronun güven tazelenmesi için belirli bir zaman gerektirmektedir.

Yaşanan son ekonomik kriz döneminde de değişmez kural yine işlemiş ve döviz yerine altın gibi değerli madenlere olan talep artmıştır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ülkeler dövizden kaçarak altın gibi değerli madenlere yönelmesiyle birlikte döviz piyasasında yaşanan istikrarsızlıklar, başta büyük miktarda döviz rezervlerine sahip ülkeleri olumsuz etkilemektedir. Bu ülkeler kriz dönemlerinde daha istikrarlı bir dünya parası taleplerini artırmaktadırlar. Ayrıca bazı ülkeler siyasi nedenlerle de tek bir ülkeye ait paranın piyasaya hakim olmasını istememekte, en azından pastanın paylaşılmasını arzu etmektedirler. İşte böyle bir ortamda, dünya parası talepleri artmaktadır. Buradaki en büyük sorun, paranın hangi kurum tarafından çıkarılacağıdır. Görülüyor ki, mevcut durum itibarıyla IMF nezdinde böyle bir girişimin başarısı çok sınırlı kalacaktır. Çünkü ABD'nin IMF'deki oy gücü ortadadır. Oy açısından daha adil sayılabilecek Birleşmiş Milletler gibi bir organizasyonun aldığı kararların da başarısı tartışılmaktadır. Gerekliğinde büyük ülkeler kararları çok kolay göz ardı edebilmekte ve bu başarısızlığa neden olmaktadır.

SONUÇ

1973 yılında Bretton Woods Sistemi'nin yıkılmasıyla birlikte, uluslararası para sisteminin resmen dolara bağıllığı da ortadan kalkmıştır. Günümüzde ise bir sistemden söz etmek mümkün değildir. Ancak, uluslararası ticarete dolar yoğun olarak kullanılmakta ve başta petrol olmak üzere önemli malların fiyatları dolar ile ifade edilmektedir. Bu durum, yoğun enerji ithalatçısı ülkelerin ve ihracatı düşük ulusal para temeline dayanan Çin gibi büyük ihracatçı ülkelerin yüksek oranlı rezerv biriktirme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca dünya rezerv para kullanımındaki doların payı, sistemi tek bir ülke ekonomisine bağılı hale getirmektedir. Doların değer kaybetmesi, yüksek dolar rezervlerine sahip ülkeleri endişelendirmekte ve onları alternatif çözümler aramaya itmektedir. Bu arayışlar yaşanan krizle birlikte daha da artmıştır.

Alternatif arayışlar kapsamında öne çıkan tartışmalardan biri, Mundell'in dünya parasının yaratılması önerisidir. IMF gibi bir uluslararası kurum tarafından yönetilecek, değeri dört veya beş para tarafından belirlenen ve uluslararası ticarete kullanılan fiili bir para, sistemin tek bir ülkeye bağımlı olmaktan kurtaracaktır. Değeri bir sepete göre belirlendiği için de daha istikrarlı olacaktır. İktisatçılar arasında dünya parasının yararlarına yönelik uzlaşma sağlanmış gibi görünmekle birlikte, uygulanabilirliğine yönelik ciddi fikir ayrılıkları mevcuttur. Uygulanabilirliğe yönelik en önemli eleştiri, projenin politik fizibilitesinin zayıflığıdır.

ABD, doların uluslararası rezerv para olmasından kaynaklanan senyoraj gelirlerine sahiptir. Bir dünya parasının yaratılması, doların monopolcü gücünü olumsuz etkileyeceğinden, ABD'nin bu fikirlere onay vermesi pek mümkün görünmemektedir. Mevcut oy hakları itibarıyla, IMF nezdinde tüm kararları veto hakkına sahip bir ülkenin, bu kurum çatısı altında kendisi aleyhine olabilecek bir girişimi onaylaması beklenmemelidir. Euronun kullanılmaya başlaması, uluslararası rezerv para kullanımında doların payını bir miktar düşürse de, hala doların hakimiyeti devam etmektedir. Diğer paraların dolara ciddi bir alternatif olarak ortaya çıkması ise yakın gelecekte zor görünmektedir. 2030 yılında ABD'yi ekonomik olarak geçeceği hesaplanan Çin'in parasının önemli bir uluslararası rezerv para olacağı öngörülse de kısa vadede bu pek mümkün değildir.

Yeni bir dünya parası yaratılmasının politik fizibilitesinin zayıflığı ve diğer rezerv paraların yakın gelecekte dolara ciddi alternatifler olarak ortaya çıkmasının pek mümkün görünmemesi, kısa süre içinde bir dünya parası yaratılmasını zorlaştırmaktadır. Dünya parasına aşamalı bir geçiş süreciyle ulaşılabilir. Yani tek küresel rezerv para hegemonyasından kurtulmak için, birbirine rakip güçlü paralar yaratılmalıdır. Kısacası dünya rezerv parasına giden yolda, her ülkenin ulusal paraları yerine, 4-5 tane bölgesel para yaratılması gereklidir. Bu amaçla, optimum para alanı teorisi ve bölgesel entegrasyonlar çerçevesinde ulusal paraların bölgesel paralara dönüştürülmesi ve euro örneğinde olduğu gibi, bölgesel birliklerin kendi para birimlerini yaratması gerekmektedir. Böylece dünyadaki ekonomik alanlar daha benzer hale gelecektir. Avrupa ve Amerika nispeten bunu başarmıştır. Latin Amerika ülkelerinde de ortak para yaratılması yönünde girişimler vardır. Asya ise ortak para kullanımı yönünde henüz ciddi adımlar atamamıştır. Mundell (2002), mevcut sistem göz önüne alındığında Asya ülkelerinin ortak paraya ihtiyaç duyduğunu; ancak, global bir paraya sahip olunması durumunda, ayrı bir

ortak paraaya gerek olmadığını ifade etmektedir. Furcerri (2007) ise, Orta Doğu, Afrika ve Commonwealth ülkelerinin birer ortak para birliği yaratmasını; Orta ve Güney Amerika ülkelerinin doları ve birçok Asya ülkesinin Japon Yeni'ni yasal para olarak kabul etmesinin daha faydalı olacağını belirtmektedir.

Bu amaçla özellikle Asya ülkeleri arasında oluşturulacak başarılı bir ekonomik birlik ve ortak para süreci, euro ve doların rezerv para gücünü önemli ölçüde etkileyebilir. Rusya, İran, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Körfez ülkeleri gibi enerji zengini ülkelerle, Çin ve Japonya gibi ihracat hacmi yüksek ekonomilerin oluşturacağı bir birliğin parası çok çabuk rezerv para konumuna gelebilir. Eğer bu başarılabılırsa, dünya senyoraaj gelirinun bölüşümü de daha geniş bir tabana yayılacak ve dünya parası önündeki en büyük engellerden biri olan senyoraaj gelirinun kaybedilmemesi argümanı kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Rusya ve Çin gibi ülkelerin yeni uluslararası rezerv para yaratma konusundaki ısrarları, yaşanan süreci daha da hızlandırabilir. Rusya'nın, bu konuda Çin'e göre daha aktif olduğu gözlenmektedir. Nitekim rublenin, başta BDT ülkeleri olmak üzere bölgede kullanılan bir rezerv para haline getirilmesi çalışmaları kapsamında, BDT ülkeleri ile yapılan enerji ticaretinde ve Türkiye ile yapılan her türlü ticarete rublenin kullanılmasına yönelik anlaşmalar bu görüşü desteklemektedir. Bölge üzerinde siyasi hakimiyeti devam eden ve ekonomik olarak güç kazanan bir Rusya'nın gelecekte önemli bir güç haline geleceği düşünülebilir. Ancak ABD, bölge üzerindeki gücünü kaybetmemek için Irak'ta ve Afganistan'da olduğu gibi, askeri müdahaleler dahil, tüm seçenekleri kullanmaya da devam edebilecektir. Son olarak dolar, değerini koruduğu veya ülkeler rezervlerini çeşitlendirebildiği ölçüde dünya parası gibi alternatif çözüm arayışları da azalabilir.

KAYNAKÇA

AITIMOVA, B., (2009). Statement, *Plenary Meeting of The United Nations Conference on the World Financial and Economic Crisis and Its Impact on Development*, 24-26 June, New York, [Erişim adresi]: <http://www.un.org/ga/econcrisisummit/statements/kazakhstan_en.pdf>, [Erişim tarihi: 11.10.2009].

ANDERLINI, J., (2009). China calls for new reserve currency. [Erişim adresi]: <http://www.ft.com/cms/s/0/7851925a17a211de8c9d0000779fd2ac.html?nckick_ch...&nckick_check=1> [Erişim tarihi: 05.10.2009]

ARESTIS, P., SANTONU, B., SUSHANTA, M., (2005). Financial globalization: the need for a single currency and a global central bank. *Journal of Post Keynesian Economics*, 77(3), 507-531. ss.

BONPASSE, M., (2008). The single global currency common cents for the world. [Erişim adresi]: <<http://www.singleglobalcurrency.org/documents/EcopyNo15forFreeUnlimitedDistribution.pdf>>, [Erişim tarihi: 05.10.2009].

BORDO, M., JAMES, H., (2006). One world money, then and now. *NBER Working Paper Series*, No. 12189, 1-23. ss.

COHEN, B.J., (2009). The future of reserve currencies. *Finance&Development*, September, 26-29. ss.

COOPER, R.N., (2006). Proposal for a currency among rich democracies. *International Economics and Economic Policy*, 3 (3-4), 387-394. ss.

DORNBUSCH, R., (2001). Fewer monies, better monies. *NBER Working Paper Series*, No. 8324, 1-10. ss.

EICHENGREEN, E., SUSSMAN, N., (2000) The international monetary system in the (very) long run. *IMF Working Paper*, WP/00/43, March, 1-55. ss.

FRANKEL, J.A., (2009). What's in and out in global money. *Finance&Development*, September, 13-17. ss.

FRIEDMAN, M., (2001). One world, one money. *Options Politiques*, May, 10-30. ss.

FURCERI, D., (2007), From currency unions to a world currency: a possibility? *International Journal of Applied Economics*, 4 (2), 17-32. ss.

GÖKÇE, D., (2004). Dünyada tek para olabilir mi? [Erişim adresi]: <<http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/11/27/yazarlar/yazarlar30.html>>, [Erişim tarihi: 06.10.2009].

GREENSPAN, A., (1999). Currency reserves and debt before the World Bank Conference on recent trends in reserves management. [Erişim adresi]: <<http://www.federalreserve.gov/BoardDocs/Speeches/1999/19990429.htm>>, [Erişim tarihi: 06.10.2009].

JACOBS, G., (2009). Towards a world currency. [Erişim adresi]: <<http://www.Worldacademy.org/files/Single%20World%20Currency%20Paper%20By%20Garry%20Jacobs.pdf>>, [Erişim tarihi: 15.11.2009].

- LEBLEBICI TEKER, D., AKÇAY, M.B., AKÇAY G., (2008). Reel sektör kur riski yönetiminde forward ve opsiyonların performans değerlemesi: ampirik bir uygulama. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (23), 204-222. ss.
- MARSHALL, A.G., (2009). The financial new world order: towards a global currency and world government. *Global Research*, 6 April. [Erişim adresi]: <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=13070>>, [Erişim tarihi: 04.10.2009].
- MOORE, B.J., (2004). A global currency for a global economy. *Journal of Post Keynesian Economics*, 26 (4), 631-653. ss.
- MUNDELL, R., (1961). A theory of optimum currency areas. *The American Economic Review*, 4, 657-665. ss.
- MUNDELL, R., (2001). One world, one money. *Options Politiques*, May, 10-30. ss.
- MUNDELL, R., (2002). Does Asia need a common currency. *Pacific Economic Review*, 7 (1), 3-12. ss.
- MUNDELL, R., (2003). The international monetary system and the case for a world currency", *Leon Kozminski Academy of Entrepreneurship and Management (WSPÍZ) and TIGER Distinguished Lectures Series*. n.12, Warsaw, 23 October, 1-35. ss.
- MÜSLÜMOV, A., MÜBARİZ, H., ÖZYILDIRIM, C., (2002). Döviz kuru sistemleri ve Türkiye'de uygulanan döviz kuru sistemlerinin ekonomiye etkileri. *TÜGİAD Ekonomi Ödülleri 2002 Bilimsel Eser Yarışması*, 1-14. ss.
- ROGOFF, K., (2001). Why not a global currency. *American Economic Review*, 91 (2), 243-247. ss.
- SCHMUKLER, S.L., (2006), Exchange rate arrangements and disarrangements: prospects for a world currency. *International Economics and Economic Policy*, 3 (3-4), 409-416. ss.
- STARR, M.A., (2006). One world, one currency: exploring the issues. *Contemporary Economic Policy*, 24 (4), 618-633. ss.
- STIGLITZ, J., (2003). Dealing with debt how to reform the global financial system. *Harvard International Review*, 25 (1), 54-58. ss.
- YILMAZ, C., (2005). Tek dünya parası neden olmasın? *Para Teorisi ve Politikasında Son Gelişmeler Sempozyumu Tebliğleri*, 24-26 Şubat, 273-316. ss.
[Erişim adresi]: <<http://www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/cofer.pdf>>, [Erişim tarihi: 10.11.2009].
- [Erişim adresi]: <<http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=12974123>>, [Erişim tarihi: 01.11.2009].